ڕەهەندە یاساییەکانی پەیماننامەی سیڤەر. ئامادەکردنی/ پارێزەر/ لوقمان مستەفا

ئەم پەیماننامەیە لە (10/ ئابی/1920) لە نێوان دەوڵەتی عوسمانی و دەوڵەتە هاوپەیمانەکانی سەرکەوتووی جەنگ و بە نوێنەرایەتی هەندێ دەوڵەتی تر مۆرکراوە. لە کاتی بەستنی ئەم پەیمانە کوردستان بەدوو پارچەیی مابووە وە کوردستانی سەر بە دەوڵەتی عوسمانی و کوردستانی سەر بە ئێران .

هەڵبەتە هەلێکی زێڕین بوو بۆ کورد بەپێی ئەو پەیماننامەیە کورد مافی ئەوەی هەبووە ببێتە خاوەن کیانێکی سەربەخۆ و دەیتوانی دەوڵەتی کوردستان رابگەیەنێت، لەچەند بەندێکیدا راستەوخۆ و ناراستەوخۆ باس لەو مافەی کورد کراوە. هەندێك لە مێژونووسانیش ئەو پەیماننامەیە بە یەکەم بەڵگەنامەی نێودەوڵەتی دادەنێن کە بەشێوەیەکی روون و ئشکرا ئاماژەی بە کێشەی کورد کردووە، هەر بۆیە رەهەندێکی یاسایی و نێودەوڵەتی وەرگرتووە و رێگەی پێداوە لە باکوور و باشووری کوردستاندا کورد دەوڵەتی سەربەخۆ پێکبهێنێت.

هەرچەندە پەیماننامەی (سیڤەر) تایبەت بووە بەدابەشکردنی میراتی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی لەدوای جەنگی یەکەمی جیهانی، بەڵام لە سێ بەندی (62، 63، 64) بەڕوونی ئاماژەی بەداخوازی و مافەکانی گەلی کوردستان کردووە. ئەمە سەرەڕای ئەو کەموکورتییانەی لە پەیماننامەکەدا هەبووە، لەوانە فەرامۆشکردنی خۆرهەڵاتی کوردستانی ژێر دەسەڵاتی ئێران، واتا ئەو پەیمانە دابەشکردنی کۆلۆنیالانەی کوردستانی بەرجەستە کردووەو تەنها باسی ئەو بەشەی کوردستانی کردبوو کە لەژێر دەسەڵاتی ئیمپراتۆریەتی عوسمانیدا بووە،

پرسی سەربەخوی کوردستان بە هوی پێگەی یاسایی و پاڵپشتی نێودەوڵەتیەوە چانسی گەورەی هەبوە کەلەو پەیماننامەیەدا هاتووە مافی راگەیاندنی دەوڵەتی کورداستانی لەو دوو بەشەی کوردستاندا هەبووە. ئەم پەیماننامەیە لە (13) بەش و (433) بەند پێك هاتبوو،لە بەشی (3) و بەندی (62–63 –64)ڕاستەوخۆ باسی کورد و

ئایندەی کوردەکانی کوردستانی کردبوو،وە بەیەکەم پەیماننامەی نەودەوڵەتی دادەنرێ کەبەم شێوەیە باسی کورد بکات،هەرچەندە لە بەندەکانی تریش بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ باسی کورد دەکات بەڵام بە ئەوەی ناوی کورد بهێنێ .

بۆ بەر چاو ڕوونی زیاتر گرنگە بزانیین مادە یاساییەکانی ناو پەیماننامەکە چییە .!؟ تاشی بکەینەوە:-

بەندی (62) ە و تێیدا هاتووە:

(لیژنەیەک، کە مەبەندەکەی لە ئەستەمبوڵ دەبێت و لە سێ ئەندام پێک دێت و، هەر ئەندامێک لە سێ دەوڵەتی: بەریتانیا و فەڕەنسا و ئیتالیا دایدەهێنن، لەگەڵ مێژووی بەجێهێنانی ئەم ئەتەنمییەدا، بۆ شەش مانگ بە دەستنیشانکردنی ئەو ناوچانەی ڕەگەزی کوردیان تێدایە و کەوتوونەتە خۆرهەڵاتی فوڕات و، باشووری خۆرئاوای ئەرمینیا وە، وەک لە دوایشدا دەست نیشان دەکرێت. سنوورێکیش بۆ جیاکردنەوەی تورکیا، لە سوریا و، ئێڕاق، بەو پێیە دیاری دەکرێت، کە لە دەقی دووەمین و سێیەمین بڕگەی دووی بەندی 27دا هاتووە. بەڵام لە کاتی ڕێک نەکەوتن لەسەر هەر بابەتێک، ئەوا ئەندامانی لیژنەکە: -کۆمیسیۆنەکە- دەنگ لە حکومەتەکەی خۆی دەگەڕێتەوە، پێویستیشە ئەم پرۆژەیە زامنی تەواوی بۆ پاراستنی کلدان و ئاشووری و، کەمایەتی ڕەگەز و ئایینی تری نێو ئەم ناوچانەی تێدا بێت، لەبەر ئەوە لیژنەیەک لە نوێنەرانی بریتانیا و فەڕەنسا و ئیتالیا و-ئێران- و کورد، دەگەڕێت بۆ پشکنین و بڕیاردانی راست کردنەوەکە، ئەگەر بینرا پێویستە دەربارەی سنووری تورکیا بکرێت. چونکە بەپێی بەندەکانی ئەم پەیمانە، سنووری باسکرا و، لەگەڵ ئێران-یشدا پەیڕەو دەکرێت).

بەندی 63:

(حکومەتی عوسمانی، لەمڕۆوە پەیمان دەدات لە ماوەی 3 مانگدا لەو مێژووەوە کە تیایدا ئاگادار دەکرێت، بڕیارەکانی هەردوو لیژنەی کۆمیسیۆن، کە لە بەندی 67دا باسکراون، لە ئەستۆ بگرێت و جێبەجێیان بکات).

بەندی 64:

(ئەگەر لە ماوەی ساڵێکدا، لە مێژووی دەستپێکران و جێبەجێکردنی ئەم پەیمانەوە، گەلی نیشتەجێی ناو ئەو ناوچە دەست نیشان کراوانە، کە لە بەندی 62دا هاتوون، داوایەکی پێشکەش بە کۆمەڵەی گەلان کرد، کە بەڵێ زۆربەی خەڵکی نێو ئەم ناوچانە، ئارەزوو دەکەن لە تورکیا جیاببنەوە و کۆمەڵەی نێوبراویش لەو باوەڕەدا بێت، کە ئەم گەلە دەتوانێت سەربەخۆ بێت و پێسپێری ئەمە بکات، ئەوا تورکیاش لە ئێستاوە پەیمان دەدات ئەو پێ سپێرییە جێبەجێ بکات و دەست بەرداری

هەموو ماف و ئیمتیازەکی خۆی دەبێت لەو ناوچانەدا، ئەم دەست بەردار بوونەش بە درێژی، بابەتەکی تایبەتی دەبێت لە نێوان زەربەی وڵاتانی هاوپەیمان و تورکیادا، بۆیە لە کاتی دەست بەرداربووندا، کە بوو، هیچ بەرهەڵستییەک لە لایەن وڵاتانی هاوپەیمانی نەو هێنراوەوە، ناخرێتە بەرامبەر مەیلی کوردی نیشتەجێی ئەو بەشەی خاکی کوردستان، کە تا ئەمڕۆ، لە ویلایەتی- موسڵ- دان و بە خواستی خۆیان دەیانەوێت لەگەڵ حکومەتە سەربەخۆکەی کوردا یەکبگرن).

لەمەڕا ووتراوە لەسیاسەتدا بەرژەوەندی هەیە، نەك دەستی هەمیشەیی، زەربەی ڕەککەوتنەکانیش لەگەڵ کورد بە زارەکی بووە بۆیە هەمیشە سەبارەت بەخواستەکانی پشتی تێکراوە" ئەمە جگەلەوەی کورد هەمیشە لەناوخۆدا ناکۆك و ناتەبا بووەو شکستهێنانی شۆڕشەکانی بەدەستی لایەنەکانی ناوخۆیی گەواهی ئەو ڕاستییەن، ئەمەش گوزارشت بووە لە ئەقڵییەتی ئەو سەردەمەی کورد کە بەداخەوە تائێستاش درێژەی هەیە، لەگەڵ ئەوەشدا ڕەککەوتنامەی سیڤەر تەنها ڕەککەوتنامەیەکە کەبەڕوونی باس لە دروستکردنی کیانەکی سەربەخۆ بە کورد دەکات". هەر وەک باسمان کرد لە بەندەکانی تریش بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ باسی کورد دەکات بەڵام بێ ئەوەی ناوی کورد بهێنێ .

ڕەککەوتنامەی سیڤەر زۆر بەڕوونی باسی لە دروستبوونی دەوڵەتی کوردی کردووە، دەبوو سیاسەتمەدارانی کوردی ئەوکات سارد نەبونایەتەوە لەگەڵ ئەو پاڵپشتیە نێودەوڵەتیە بە مافەکانی لە خەبات و تێکۆشان بەردەوام بونایە بە جێبەجێکردنی ئەو بەندە یاسیانەی کەلە پەیمانامەکەدا هاتووە.چونکە لە ساڵی ١٩٢٠ ەوە بۆ ١٩٢٣ کاتەکی زۆر گونجاوبووە بۆ جێبەجێکردنی ئەو بەندانەی کە پەیوەندیداربووە بە دۆزی کوردەوە.

بەڵام تا ڕۆژگاری ئەمڕۆش نهێنی جێبەجێ نەکردنی ئەو مادانە جێی پرسیارن.!؟ئەگەرچی پەیمانی سیڤەر تا ڕۆژگاری ئەمڕۆش بووە خەونی کورد و بەدی نەهات، بەڵام بێگومان ئەگەر ئەو کات ئەو پەیمانە و بەندەکانی بە کورد بچوایەتە بواری جێبەجێ کردنەوە، ئێستا واقیعی ناوچەکە و کوردو کوردستان بە تایبەتی شتەکی تر دەبوو.